

Оксана Капралюк

ГАЛУЗЕВІ ДРУКОВАНІ ВИДАННЯ УРСР ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ ст. ДЛЯ НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

DOI: 10.58407/litopis.230110

© О. Капралюк, 2023. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2034-8958>

Мета статті – дослідити розвиток та розповсюдження друкованих видань з питань сільсько-господарства в УРСР бібліотеками, Головним управлінням сільськогосподарської пропаганди, галузевим Міністерством, а також видавництвами впродовж першої половини ХХ ст. для науково-інформаційного забезпечення аграрної галузі. **Методи досліджень.** У процесі дослідження застосовували як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, логічний), так і спеціальні (історико-порівняльний, предметно-хронологічний, ретроспективний). **Наукова новизна:** уперше в українській історіографії проаналізовано діяльність бібліотек, науково-дослідних установ, закладів освіти, Головного управління сільськогосподарської пропаганди, галузевого Міністерства з продукування та розповсюдження аграрних знань за допомогою друкованих видань (книги, журнали, газети, брошури, листівки, рекомендації тощо). Досліджено інформаційні ресурси впродовж першої половини ХХ ст. за накладом, мовами, тематичним спрямуванням, категорією користувачів.

Висновки. За результатами дослідження з'ясовано, що у 20-х рр. ХХ ст. було прийнято низку важливих постанов і директив для діяльності книгозбірень – головних закладів зі зберігання друкованих видань, зокрема «Про централізацію бібліотечної справи в РРСФР», «Про одноразовий грошовий збір у містах і селищах України для потреб культурно-освітніх установ», а також проведено конференції, з'їзди та наради щодо розвитку бібліотек у країні – Першу Всеукраїнську нараду працівників (1923), Першу конференцію наукових бібліотек (1925), Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотечних працівників (1926) – і наведено основні резолюції, прийняті за результатами їхньої діяльності. Установлено, що важливе значення для задоволення інформаційних потреб сільськогосподарських фахівців мали крайові, обласні та районні газети. У 1938 р. їх налічувалося 1570, із них українською мовою – 600. У 1934 р. перелік галузевих журналів (за назвою) значно розширився і становив 152, а в 1938 р. – 181, зокрема українською мовою публікували такі видання, як «Колгоспниця України», «Соціалістичне тваринництво», «Колгоспне бджільництво», «Сад та город» та ін. Відмічалася тенденція й до збільшення накладів галузевих книг. Так, у 1929 р. їхній обсяг становив 56 млн, 1930 р. – 204 млн, а 1931 – 164 млн примірників. Установлено роль листівок як засобу агітації та мобілізації мас. Виявлено, що головні видавництва, зокрема Сельхозгиз, Культпросвіт-издат, а також обласні та крайові брали активну участь у випуску сільськогосподарської літератури. У продуванні та розповсюдженні передового досвіду ведення аграрного виробництва, а також останніх досягнень науки та освіти важливу роль відіграло Міністерство сільського господарства.

Ключові слова: сільське господарство, галузеві видання, науково-дослідні установи, інформаційне забезпечення, користувачі.

На сучасному етапі розвитку агропромислового комплексу України важливу роль відіграє впровадження сучасних технологій та передового досвіду. Керівникам та фахівцям галузі необхідно постійно оновлювати свої знання, ознайомлюватися з новітніми ідеями та технологіями. Тому для подальшого розвитку аграрного сектору важливе значення набувають сільськогосподарські видання¹.

Історіографічний огляд. Питання історії та розвитку сільськогосподарської бібліографії побіжно знайшли своє відображення в навчальному посібнику Л.М. Каразанової «Основные этапы развития библиографии сельскохозяйственной литературы»² та інших публікаціях цього автора³. Інша дослідниця О.П. Довгопола здійснила екскурс в історію розвитку сільськогосподарської бібліографії⁴. У своїх працях науковець В.В. Дерлеменко⁵

¹ Сокальський О.С. Організація бібліотечної справи. Харків, 1970. 239 с.

² Каразанова Л.М. Основные этапы развития библиографии сельскохозяйственной литературы: учеб. пособие. Москва: МГИК, 1987. 48 с.

³ Каразанова Л.М. Сельскохозяйственная библиография: основные итоги и задачи. Советская библиография. 1982. № 5. С. 11–20.

⁴ Довгопола О.П. Бібліографія сільськогосподарської літератури. Харків, 1972. 159 с.

наводить окремі відомості щодо розвитку сільськогосподарських видань, які пропагували досягнення аграрної науки, зокрема: «Сільське господарство» (1922 р.), «Бюлетень Наркомзему» (1922–1934 рр.) та ін. Окремі відомості віднаходимо в результатах досліджень щодо розвитку періодичних видань з історії агрономії в Україні 20–30-х рр. ХХ ст., проведених О.П. Анікіною⁶. Проте питання продукування та поширення сільськогосподарських знань та передового досвіду бібліотеками, науково-дослідними установами, Головним управлінням сільськогосподарської пропаганди, Міністерством сільського господарства за допомогою друкованих галузевих видань упродовж першої пол. ХХ ст. висвітлено фрагментарно, і поза увагою дослідників залишилися питання щодо системного аналізу розвитку журналів, книг, брошур, листівок, методичних рекомендацій та значення кожного виду інформаційного ресурсу в розповсюдженні аграрних знань, а також чинників, що впливали на їхній випуск.

Тому *метою статті* було дослідження розвитку та розповсюдження друкованих видань з питань сільського господарства в УРСР бібліотеками, Головним управлінням сільськогосподарської пропаганди, галузевим Міністерством, а також видавництвами впродовж першої пол. ХХ ст. для науково-інформаційного забезпечення аграрної галузі.

Методи досліджень. У процесі дослідження застосовували як загальнонаукові методи (історичний, системно-структурний, логічний), так і спеціальні (історико-порівняльний, предметно-хронологічний, ретроспективний).

Виклад основного матеріалу. У 1921 р. при Раді Народних Комісарів (РНК) РРФСР було створено Центральну міжвідомчу комісію із закупівлі та поширення іноземної літератури (Коміноліт), серед завдань якої значилося здійснення контролю за доставлянням до спеціальних бібліотек великих міст країни по 1 примірнику всіх закордонних передових наукових журналів і книг, а також регулярним одержанням усіх періодичних видань. Відповідно до Декрету РНК РРФСР «Про централізацію бібліотечної справи в РСФРР», опублікованого 3 листопада 1920 р., усі бібліотеки, незалежно від їхньої відомчої підпорядкованості, повинні були об'єднатися в бібліотечну мережу під керівництвом Наркомосвіти. З метою виконання вищезазначеного Декрету в Україні останній після погодження з урядом у листопаді 1921 р. створив Центральну міжвідомчу бібліотечну комісію (УЦМБК) у складі семи осіб. Свої постанови УЦМБК повинна була впроваджувати через бібліотечний відділ Головополітосвіти. Відмітимо, що станом на 1 січня 1922 р. в Україні функціонували 3067 бібліотек, у т.ч. у місті – 293, селі – 2774, книжковий фонд яких дорівнював 5831271 од. Упродовж 1921–1922 рр. уряд УРСР схвалив низку постанов, спрямованих на зміцнення матеріального становища книгозбірень. Так, 13 червня 1921 р. і 13 вересня 1922 р. були опубліковані документи РНК УРСР і Всеукраїнського центрального виконавчого комітету (ВУЦВК) про забезпечення культурно-освітніх, виховних установ і шкіл приміщеннями, а вже 19 жовтня 1921 р. ВУЦВК видав постанову «Про одноразовий грошовий збір у містах і селищах України для потреб культурно-освітніх установ». Результати від виконання цих постанов було помітно вже наступного року. Так, станом на 1 січня 1923 р. кількість книгозбірень в УРСР збільшилася на 659 і нараховувала 3726, у т.ч. в місті – 377, селі – 3349, а їхній книжковий фонд зріс на 742629 од. і становив 6573900 примірників⁷. Важливе значення для подальшого розвитку бібліотек мав ХІІ з'їзд РКП(б), що відбувся 17–23 квітня 1923 р. На ньому було зазначено важливість відновлення в селах бібліотек і хат-читалень, а також акцентовано на поєднанні культурно-освітньої роботи з питаннями сільськогосподарського виробництва⁸. Відмітимо, що станом на 1925 р. у бібліотеках України найбільшу кількість книг становили видання, написані російською мовою (73,2%), значно менше українською (19,4%), єврейською (2%), польською (1,4%) та іншими (4%). Державні та спеціальні книгозбірні у своїх фондах мали значну кількість книг, написаних німецькою, французькою та англійською мовами. У червні 1925 р. з метою централізованого комплектування сільських бібліотек Головополітосвіта підготувала і здала до друку зразок каталогу під назвою «Сільська бібліотека», який вмщував понад 900 назв книг. У 20-х рр. ХХ ст. значно зміцніла мережа спеціальних бібліотек, які були підпорядковані кільком головним управлінням Наркомосвіти. Так, у книгозбірні Сільськогосподарського наукового комітету України нараховувалося понад

⁵ Дерлеменко В.В. Розповсюдження сільськогосподарських знань та інформації в Україні у 20–80-х рр. ХХ ст. *Наукові записки Тернопільського держ. ун-ту*. 2002. № 1. С. 84–87. Педагогічна серія; *Дерлеменко В.В. Розповсюдження сільськогосподарської науково-технічної інформації*: [монографія]. Київ: ІАЕ УААН, 1999. 410 с.

⁶ Анікіна О.П. *Періодичні видання як джерело з історії агрономії в Україні 20–30-х рр. ХХ ст.* Автореф. дис... канд. іст. наук. Київ: Держ. наук. с.-г. б-ка, 2004. 21 с.

⁷ Щенко Ф.О. *Бібліотечна справа на Україні в роки відновлення народного господарства (1921–1925): матеріали до лекцій з курсу «Історія бібліотечної справи в СРСР»*. Харків, 1961. С. 1–15.

⁸ Там само. С. 18–27.

100000 книг⁹. Зазначимо, що значний внесок у подальший розвиток книгозбірень мали Перша Всеукраїнська нарада працівників книги (Харків, 1923), Перша конференція наукових бібліотек (Київ, 1925) та Перший Всеукраїнський з'їзд бібліотечних працівників (Харків, 1926)¹⁰.

Починаючи з 1920-х рр., розпочали свою діяльність пересувні (мобільні) бібліотеки з метою наблизити віддалених читачів до книги. Під час комплектування фондів таких книгозбірень ураховувалися інформаційні запити фахівців, які проживали у віддалених місцевостях. На жаль, на закупівлю видань для комплектування пересувних бібліотек було виділено недостатньо коштів, що впливало на якість їхніх фондів. Окрім того, не вистачало кваліфікованих бібліотечних фахівців. Незважаючи на усі негаразди та проблеми в діяльності пересувних книгозбірень, Головний політико-просвітницький комітет УСРР при Народному комісаріаті освіти (НКО) УСРР – Головополітосвіта та бібліотечна громадськість почали приділяти їм більше уваги¹¹. Зазначимо, що Головополітосвіту було створено в грудні 1920 р., проте лише з 1921 р. він офіційно розпочав свою діяльність. Серед завдань установи значилося й здійснення ідеологічного та політичного нагляду за культурою, наукою та освітою. Головою Головополітосвіту НКО УСРР було призначено А. Самохвалова¹². Упродовж першого півріччя 1925 р. бібліотечний підрозділ Головополітосвіта надав 400 книг кожному районному сільбуду для комплектування фондів пересувних книгозбірень. Мешканці міст також брали участь у поповненні фондів сільських бібліотек. Так, наприклад, за рахунок місцевих коштів й асигнувань товариства «Кульгзмички міста з селом» у першій половині 1925 р. книгозбірні сіл Одеської губернії отримали понад 65000 книг, що перевищувало кількість, надісланих за два попередні роки.

Відповідно до статистичних даних наприкінці 1925 р. в УРСР функціонувало 1014 бібліотек, що мали пересувні фонди. Так, 246 міських бібліотек мали 3609 пересувних пунктів, обсяг їхніх видань становив 339677, у 768 бібліотеках, що здійснювали інформаційне забезпечення сільського населення з використанням пересувної мережі, на 3913 пунктів припадало 226595 книг. Таким чином, фонди пересувних бібліотек, що обслуговували сільське населення, були меншими порівняно з тими, які здійснювали інформаційне забезпечення мешканців міст. 236 хат-читалень мали 416 пересувних пунктів з книжковим фондом 20448 примірників¹³. У Положенні про сільську бібліотеку зазначалося, що для її відкриття необхідно мати не менше 1 тис. од. видань, окреме приміщення та необхідне обладнання. Завідувача призначала селищна рада та затверджував районний відділ культури. На сільраду припадало близько 7 населених пунктів, які знаходилися на відстані кількох кілометрів від неї, тому інформаційно-бібліотечне обслуговування населення повинні були здійснювати як стаціонарні, так і пересувні книгозбірні. Зазначимо, що мобільні бібліотеки відігравали важливу роль в інформаційному забезпеченні фахівців, що займалися промисловим рибальством, лісозаготівлею тощо.

Серед сільського населення особливу популярність мали крайові, обласні та районні газети, кількість яких поступово збільшувалася й на початок 1939 р. дорівнювала 3991, у т.ч. районних – 3293, із них у сільській місцевості видавали – 2242, низових – 673 (входили до загальної кількості), у т.ч. газети машинно-тракторних станцій – 70, колгоспів – 552. Щорічний наклад галузевих газет становив 1813800. У 1938 р. їх публікували 51 мовою (включаючи мови народів, які населяли СРСР), найбільша їхня кількість виходила російською – 2493, українською – 600, узбецькою – 111, казахською – 115, білоруською – 89 та ін. У 1939 р. районні та низові газети виходили в УРСР у кількості 501 од., із них найбільше друкували в Київській та Дніпропетровській областях відповідно по 58 та 53, найменше у Сталінській – 19 та Сумській – 17. По інших областях республіки розподіл газет за їх чисельністю розподілився так: Полтавська – 45, Одеська – 43, Вінницька та Харківська по 42, Чернігівська – 39, Миколаївська – 37, Кам'янець-Подільська – 36, Житомирська – 30, Ворошиловградська – 24. Газети політвідділів радгоспів були складовою ланкою в системі інформаційного забезпечення населення з питань ведення сільського господарства, досягнень у галузі, передового досвіду, постанов тощо. Переважно радгоспи зер-

⁹ Бачалдин Б. Спеціаліст сільського господарства та бібліотека. *Бібліотекарь*. 1968. № 1. С. 32–37.

¹⁰ Сокальський А.С. Развитие библиотековедения на Украине. *Ленин и современные проблемы библиотековедения*. Москва, 1971. С. 127–129.

¹¹ Там само. С. 130.

¹² Стоян Т.І. Головлітвіська система радянської цензури 1920–1930-х рр.: організаційна структура та функції. *Науковий часопис / Національний пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова*. Київ, 2008. Вип. 5. Серія 6: Історичні науки. С. 170–174.

¹³ Єщенко Ф.О. Бібліотечна справа на Україні в роки відновлення народного господарства (1921–1925): матеріали до лекції з курсу «Історія бібліотечної справи в СРСР». Харків, 1961. 46 с.; Таубина Е.І. Новое в организации информационной работы в помощь сельскохозяйственному производству. *Библиотеки СССР. Опыт работы*. 1966. Вип. 31. С. 83–92.

нового та молочно-м'ясного напрямків виробництва готували та видавали газети. Понад 83% усіх районних газет виходили щодня або раз на три дні¹⁴.

Відмітимо, що для забезпечення інформаційних потреб селян та галузевих фахівців, окрім газет, формували й журнали, зокрема такі, як «Сельський хозяїн», «Журнал земледельца», у яких висвітлювалися питання вирощування сільськогосподарських культур, механізації виробничих процесів, організації молочної ферми, переробки молока, вибору молочної худоби, годівлі, лікування хвороб тварин, отримання меду та багато ін. До 1917 р. вони були розраховані переважно на заможні верстви селян, а саме поміщиків, після – обсяг видань зростав і, крім журналів, на сторінках яких висвітлювалися питання з різних галузей сільського господарства, стали видавати також і вузькоспеціалізовані, а саме: «Химизация социалистического земледелия», «Тракторист-комбайнер», «Механизация и электрификация социалистического сельского хозяйства», «Селекция и семеноводство», «Плодоовощное хозяйство», «Коневодство», «Кролиководство» та ін., які знаходили своїх користувачів серед різних верств сільського населення¹⁵. У 1934 р. перелік галузевих журналів (за назвою) значно розширився і становив 152, а 1938 р. – 181 з накладом відповідно 7366 і 13085 примірників. Кількість видань із питань рослинництва дорівнювала 35, механізації – 64, тваринництва і ветеринарії – 33. Відмітимо, що журнали видавали різними мовами, із них українською – «Колгоспниця України», «Соціалістичне тваринництво», «Колгоспне бджільництво», «Сад та город» тощо. Поряд з масовими журналами з різних галузей сільського господарства виходили наукові журнали та праці науково-дослідних установ. У країні важливе значення в системі науково-інформаційного забезпечення сільського господарства відігравали книги, кількість яких упродовж 1730–1916 рр. сягала 25000 од. з накладом 45000 примірників, а у 1917–1938 рр. – відповідно 78188 і 921188. Наведемо назви низки книг, виданих до 1917 р., а саме: «Как сберечь скот в неурожайный год», «Что нужно делать хозяину при бескормице», «Как надо устраивать крестьянское хозяйство, чтобы не было нужды и голода» та ін. Упродовж 20–30-х рр. XX ст. наклад книг з питань сільського господарства систематично збільшувався й у 1929 р. становив 56 млн, 1930 р. – 204 млн, 1931 – 164 млн примірників¹⁶. Широке розповсюдження серед населення на селі мали видання спеціальних серій: «В борьбе за урожай», «Поход за урожай и коллективизацию», а також брошури, призначені для інформаційного забезпечення спеціалістів, залучених у посівній, збиранні врожаю та інших сільськогосподарських технологічних процесах. У наступні роки, у зв'язку зі збільшенням кількості фахівців на селі – трактористів, комбайнерів та інших спеціалістів – з'явився новий тип масової агротехнічної книги: підручники для трактористів та комбайнерів, довідники для бригадирів, посібники для спеціалістів вищої та середньої кваліфікації. Стосовно галузевої літератури з питань економіки сільського господарства, яка виходила до 1913 р., переважна більшість на своїх сторінках висвітлювала звіти земств, офіційні огляди щодо стану сільського господарства в окремих губерніях і т.п. Наклад видань не перевищував 500 примірників. З питань сільськогосподарських машин та знарядь упродовж 1913–1914 рр. було видано лише 3 брошури: дві про плуг та одну – сівалку. Проте вже до 1938 р. наклад видань з питань механізації зріс майже у 35 разів порівняно з 1913 р. і становив 3328 примірників, з рослинництва та тваринництва – майже у 6 разів. Відмітимо, що у 1913 р. більше половини всіх видань з рослинництва припадали на овочівництво та садівництво, переважно декоративне. Проте не було жодного спеціального видання з питань олійних культур, рису. Упродовж 20–30-х рр. XX ст. ситуація покращилася, кількість видань з питань зернових культур зросла і в 1928 р. і 1938 р. становила відповідно 77 і 129 назв, технічних – 168 і 397, олійних – 29 і 50, овочівництва та плодівництва – 103 і 202, кормових – 67 і 56, боротьби зі шкідниками та хворобами сільськогосподарських рослин – 221 і 226 назв. Стосовно питань тваринництва у 1913 р. близько 40% усієї літератури становили книги, які висвітлювали такі напрями галузі, як молочно справа, кролівництво, птахівництво та бджільництво¹⁷. У тому ж році було підготовлено та видано 3 книги, що торкалися питань цукрового буряка, тютюництва та лікарських рослин. Наприкінці 1930-х рр. було підготовлено та видано навчальний посібник для районних колгоспних шкіл «Агротехніка коноплі» та спеціальну працю Всесоюзного науково-дослідного інституту коноплі – «Конопля».

¹⁴ Сельскохозяйственная печать в цифрах / Под. ред. И.Ф. Кобылецкого. Москва, 1939. С. 44–48; Бачалдина С.П. О создании единой системы обслуживания специалистов сельскохозяйственного производства. *Советское библиотечное дело*. 1976. № 2. С. 43–57.

¹⁵ Сельскохозяйственная печать в цифрах... С. 44–48.

¹⁶ Там само. С. 43.

¹⁷ Сельскохозяйственная печать в цифрах... С. 23–35; Григорьева Л.П. Информационная работа в помощь специалистам народного хозяйства. *Советское библиотечное дело*. 1976. № 2. С. 93–99.

Відмітимо, що у 1913 р. сільськогосподарську літературу видавали переважно російською мовою (1434 назви), іншими – 29 книг за назвою. Проте у 1938 р. сільськогосподарські книги видавали вже 44 мовами народів Радянського Союзу, що становило 822 видання з загальної кількості 3316, а їх наклад дорівнював близько 5 млн примірників (84% від загального обсягу). У 1937 р. в СРСР кількість виданої галузевої літератури становила 4206 назв, США – 130, Великобританії – 190 та Німеччині – 633 назви¹⁸.

Головним державним видавництвом сільськогосподарської літератури в колишньому Радянському Союзі був Сільхозгіз, яке видавало науково-популярні книги та брошури, призначені для аграрних фахівців. Співробітники видавництва намагалися ознайомлювати читачів з виданнями вчених-класиків сільського господарства, тому систематично їх друкували. Так, у першій половині 1950-х рр. вийшли друком праці про А.Т. Болотова, М.Ф. Іванова, В.П. Горячкіна, В.В. Докучаєва, К.К. Гедройца, Д.Н. Прянішнікова, П.А. Костичева та ін. Значним попитом серед фахівців користувалася виробничо-технічна література з різних галузей сільського господарства, зокрема рослинництва та тваринництва, тому Сільхозгіз публікував такі видання великим накладом. Крім того, він видавав навчальну літературу для галузевих закладів освіти. Щороку публікувалися праці науково-дослідних установ, довідники, енциклопедичні словники та література з досвіду кращих колгоспів і радгоспів, економіки та організації виробництва в них. Упродовж 1952–1954 рр. Сільхозгизом було опубліковано 1248 видань з питань сільського господарства накладом 41 млн примірників. Виданням популярної літератури, плакатів, листівок та альбомів з аграрної тематики займався Культпросвітгиздат, а також обласні та крайові видавництва. У середині 1950-х рр. у колишньому Радянському Союзі видавалося понад 100 періодичних видань із сільського господарства загальним накладом близько 2,5 млн примірників¹⁹.

Чільне місце серед аграрної літератури відводилося й листівкам, підготовкою яких займалося як Головне управління сільськогосподарської пропаганди, так і місцеві органи. Вони слугували засобом агітації та мобілізації мас. Викладення матеріалу в листівках було лаконічним та чітким, переважно у формі закликів. Доведення до користувачів відбувалося швидко. Наприклад, якщо виникала потреба в заклику колгоспників до боротьби з борошнистою росою на зернових, то впродовж доби формували, редагували, друкували та доводили до відома колгоспників за допомогою листівки про зазначену проблему та способи боротьби з нею. До бригад їх доставляли переважно авіапоштою, машиною або мотоциклом. Важливе місце серед поширення галузевої інформації посідали й брошури, призначені для окремих категорій працівників сільського господарства. Вони випускалися місцевими виданнями під такими назвами, як наприклад «Бібліотечка колхозника», «Бібліотечка животновода», «Памятка тракториста» тощо. Збільшення випуску галузевої літератури на місцях мало значний вплив на розповсюдження передового досвіду, оскільки на сторінках було висвітлено досягнення колгоспів, радгоспів, які розміщувалися в різних географічних зонах країни та мали особливості виробництва²⁰.

Галузеві науково-дослідні установи, виші, радгоспи та колгоспи мали значний досвід ведення господарства на науковій основі. Результати проведених ними наукових досліджень систематично висвітлювалися на сторінках галузевих видань. Так, у 1963 р. Міністерство сільського господарства підготувало та видало Рекомендації з сільськогосподарської пропаганди, де було зазначено про важливість призначення фахівця при установі та виші, відповідального за систематичне подання інформації про результати проведених наукових досліджень до розділу «Науково-технічна інформація» таких видань, як «Вісник сільськогосподарської науки», «Соціалістичне тваринництво», «Механізація сільського господарства» тощо. У виданні також відзначалося, що необхідно подавати інформацію до початку сільськогосподарських робіт. Наприклад, відомості про весняні роботи доцільно публікувати в березневих номерах журналів. Було акцентовано також на покращенні якості видання літератури – як за змістом, так і художнім оформленням. Кожні рекомендації необхідно було вивчати та перевіряти у виробничих умовах, а також підтверджувати їхню ефективність на практиці разом зі спеціалістами колгоспів та радгоспів. Щоб література, на шпальтах якої друкували передовий досвід, «не залежувалася» у магазинах, а потрапляла до читачів, необхідно було на кожну книжку, рекомендацію, плакат у газетах і журналах друкувати короткі повідомлення, а на фундаментальні праці публікувати рецензії²¹.

¹⁸ Сельскохозяйственная печать в цифрах... С. 61.

¹⁹ Осликовская Е.С. Сельскохозяйственная пропаганда. Москва, 1954. 74–80 с; Лукомская А.М., Зильберминц Л.В., Теплов Д.Ю. Библиография естественнонаучной, технической и сельскохозяйственной литературы. Москва, 1962. 223 с.

²⁰ Осликовская Е.С. Сельскохозяйственная пропаганда... С. 81–82.

²¹ Там само. С. 5–10.

Висновки. Отже, упродовж першої половини ХХ ст. відбувалося систематичне накопичення, продукування та поширення аграрних знань культурно-освітніми закладами, Головним управлінням сільськогосподарської пропаганди, галузевим Міністерством, а також видавництвами за допомогою друкованих галузевих видань, які були розраховані на різні категорії читачів залежно від фахової підготовки, статі, віку, займаної посади тощо. Кількість сільськогосподарської літератури поступово збільшувалася впродовж зазначеного періоду як за назвами, так і накладом з метою максимального забезпечення інформаційних потреб користувачів. Кожний вид друкованих видань слугував конкретній меті. На розвиток друкованих сільськогосподарських видань вплинули як суспільно-політичні, так і економічні чинники, зокрема: нова економічна політика, колективізація, спеціалізація галузі, плановість випуску видань.

References

Anikina, O.P. (2004). *Periodychni vydannia yak dzhereho z istorii ahronomii v Ukraini 20–30-kh rr. XX st.* [Periodicals as a source of the history of agronomy in Ukraine in the 20–30s of the 20th c.]. Kyiv, Ukraine.

Derlemenko, V.V. (2002). *Rozpovsiudzhennia silskohospodarskykh znan ta informatsii v Ukraini u 20–80-kh rr. XX st.* [Distribution of agricultural knowledge and information in Ukraine in the 20–80s of the 20th c.]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho derzhavnogo universytetu – Scientific notes of Ternopil state university*, 1, P. 84–87.

Derlemenko, V.V. (1999). *Rozpovsiudzhennia silsko-hospodarskoj naukovo-tekhnichnoi informatsii* [Spreading of agricultural, scientific and technical information]. Kyiv, Ukraine.

Stoian, T.I. (2008). *Holovlitivska systema radianskoj tsenzury 1920–1930-kh rr.: orhanizatsiina struktura ta funktsii* [Glavlitovskaya system of Soviet censorship in the 1920s–1930s: organizational structure and functions]. *Naukovyi chasopys – Scientific periodical*, 5, P. 170–174.

Капралюк Оксана Вікторівна – кандидатка сільськогосподарських наук, завідувачка відділу науково-методичної роботи та реферування Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН (вул. Героїв Оборони, 10, м. Київ, 03127, Україна).

Kaprallyuk Oksana – candidate of agricultural sciences, Head of Department Science-Methodics Work and Abstracting of National Scientific Agricultural Library of NAAS (10 Geroiv Oborony Str., Kyiv, 03127, Ukraine).

E-mail: Oksanakapr@ukr.net

INDUSTRY PRINTED PUBLICATIONS OF THE USSR IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY FOR SCIENTIFIC AND INFORMATIONAL SUPPORT OF THE AGRICULTURAL INDUSTRY

The purpose of the article is to study the development and distribution of printed publications on agricultural issues in the Ukrainian SSR by libraries, the Main Directorate of agricultural propaganda, the sectoral Ministry, as well as publishing houses during the first half of the 20th c. for scientific and informational support of the agricultural industry. Research methods. In the process of research, both general scientific methods (historical, system-structural, logical) and special ones (historical-comparative, subject-chronological, retrospective) were used. Scientific novelty: for the first time in Ukrainian historiography, the activities of libraries, research institutions, educational institutions, the Main Department of Agricultural Propaganda, the sectoral Ministry for the production and dissemination of knowledge on agricultural issues were analyzed with the help of printed publications (books, magazines, newspapers, brochures, leaflets, recommendations, etc.). Information resources during the first half of the 20th c. have been researched by circulation, languages, thematic direction, category of users. Conclusions. According to the results of the study, it was found that in the 20s of the 20th c. a number of important resolutions and directives were adopted for the activities of libraries – the main institutions for the storage of printed publications, in particular «On the centralization of librarianship in the RSFSR», «On a one-time collection of money in cities and towns of Ukraine for the needs of cultural and educational institutions», as well as conferences, congresses and meetings on the development of libraries in the country – the First All-Ukrainian conference of book workers (1923), the First Conference of scientific libraries (1925), the First All-Ukrainian Congress of library workers (1926) and the main resolutions adopted as a result of their activities are presented. It has been established that regional and district newspapers were of great importance for meeting the information needs of agricultural specialists. In 1938, there were 1570 of them, of which 600 were in Ukrainian. In 1934, the list of journals (by title) expanded significantly and amounted to 152, and in 1938 – 181, including such publications in Ukrainian, as «Collective farm woman of Ukraine», «Socialist animal husbandry», «Collective farm beekeeping», «Garden and vegetable garden» and others. There was a tendency to increase the circulation of books. So, in 1929 their volume amounted to 56 million, in 1930 – 204 million, and in 1931 – 164 million copies. The role of leaflets as a means of agitation and mobilization of the masses is established. It was revealed that the main publishing houses, in particular, Selkhozgiz, Kultprosvetizdat, as well as regional and provincial ones, took an active part in the production of agricultural literature. It has been established that the Ministry of Agriculture played an important role

in the production and spreading of advanced experience in agricultural production, as well as the latest achievements of science and education.

Key words: *agriculture, industry publications, research institutions, information support, users.*

Дата подання: 27 грудня 2022 р.

Дата затвердження до друку: 29 січня 2023 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Капралюк, О. Галузеві друковані видання УРСР першої половини XX ст. для науково-інформаційного забезпечення сільськогосподарської галузі. *Сіверянський літопис*. 2023. № 1. С. 91–97. DOI: 10.58407/litopis.230110.

Цитування за стандартом APA

Kapralyuk, O. (2023). Haluzevi drukovani vydannia URSR pershoi polovyny XX st. dlia naukovo-informatsiinoho zabezpechennia silskohospodarskoi haluzi [Industry printed publications of the USSR in the first half of the 20th century for scientific and informational support of the agricultural industry]. *Sivrianskyi litopys – Siverian chronicle*, 1, P. 91–97. DOI: 10.58407/litopis.230110.

